

УДК 347.71

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.78>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД

Сорока І.О.,
доктор філософії,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-2122-7936
e-mail: copokaigor@gmail.com

Сорока І.О. Правове регулювання господарських відносин у перехідний період.

Статтю присвячено дослідженню проблем правового регулювання господарських відносин у перехідний період з урахуванням проведених наукових досліджень у цій сфері, а також наявного чинного та перспективного законодавства.

Підтримано дискусію з питань дуалізму приватного права, відображеному у співвідношенні предмету господарського та цивільного права. Встановлено, що визначальну роль у вирішенні наведеного спору стало прийняття та впровадження Концепції, яка визначила правову долю ГК України з усуненням наявних суперечностей.

Підтримано позицію, за якою питома вага господарських відносин має регулюватись саме положеннями ЦК України, де мова йде про формування механізму задоволення приватних інтересів, а також суб'єктів публічного права, які у господарських відносинах набувають квазіприватного статусу з відповідними наслідками, що відображено у змісті ре кодифікованого ЦК України.

Виокремлено кількісну, в межах Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», та якісну, яка корелює зі змістом законотворчої роботи з публічного обговорення, розгляду та прийняття рекодифікованого ЦК України, величину сутності терміну «перехідний період» для врегулювання господарських відносин.

Підтримано думку щодо можливої трансформації дуалізму приватного права у вітчизняному правовому полі зі співвідношення господарське право – цивільне право у комерційне право – цивільне право, де останнє нівелюється змістом рекодифікованого ЦК України.

Зроблено висновок щодо потреби збереження окремих правових конструкцій в якості позитивного досвіду унормування в межах ГК України. При цьому пропонується: 1) не можна допустити формування нових колізій у визначенні предмету правового регулювання у співставленні з ЦК України; 2) забезпечити простір для розвитку суто приватноправових конструкцій, наприкладі речових прав (узуфрукт – право повного господарського відання); 3) розширити приватноправові конструкції в рамках ЦК України, які б забезпечили рівність всіх суб'єктів господарювання з відповідними повноваженнями; 4) виокремити й визначити сферу публічно-правових норм серед положень ГК України, які мають бути унормовані в межах вітчизняного законодавства.

Ключові слова: предмет правового регулювання, господарські відносини, суб'єкти господарювання, цивільне право, господарське право, приватне право, комерційне право.

Soroka I.O. Legal regulation of economic relations during the transition period.

The article is devoted to the study of problems of legal regulation of economic relations in the transition period, taking into account scientific research in this area, as well as existing and prospective legislation.

It supports the discussion on the dualism of private law, reflected in the relationship between economic and civil law. It has been established that the adoption and implementation of the Concept, which determined the legal fate of the Civil Code of Ukraine with the elimination of existing contradictions, played a decisive role in resolving this dispute.

The position was supported that the specific share of economic relations should be regulated precisely by the provisions of the Civil Code of Ukraine, which refers to the formation of a mechanism for satisfying private interests, as well as public law entities that acquire quasi-private status in economic relations with the corresponding consequences, as reflected in the content of the codified Civil Code of Ukraine.

The quantitative and qualitative aspects of the term “transitional period” for the regulation of economic relations, which correlates with the content of legislative work on public discussion, consideration, and adoption of the recodified Civil Code of Ukraine, were highlighted within the framework of the Law of Ukraine “On the Peculiarities of Regulating the Activities of Legal Entities of Certain Organizational and Legal Forms in the Transition Period and Associations of Legal Entities.” and qualitative, which correlates with the content of legislative work on public discussion, consideration, and adoption of the recodified Civil Code of Ukraine, the essence of the term “transitional period” for the regulation of economic relations.

The opinion on the possible transformation of dualism in private law in the domestic legal field from commercial law – civil law to commercial law – civil law, where the latter is neutralized by the content of the recodified Civil Code of Ukraine, was supported.

A conclusion was made regarding the need to preserve certain legal constructs as positive experience in standardization within the Civil Code of Ukraine. At the same time, it is proposed: 1) not to allow the formation of new conflicts in determining the subject of legal regulation in comparison with the Civil Code of Ukraine; 2) to provide space for the development of purely private law constructs, using the example of property rights (usufruct – the right of full economic management); 3) to expand private law constructs within the Civil Code of Ukraine, which would ensure the equality of all business entities with relevant powers; 4) to identify and define the scope of public law norms among the provisions of the Civil Code of Ukraine, which should be regulated within the framework of domestic legislation.

Key words: subject of legal regulation, economic relations, economic entities, civil law, commercial law, private law, commercial law.

Постановка проблеми. У сфері регулювання господарських відносин січень 2025 року ввійшов як час революційних змін. Саме тоді був прийнятий Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об’єднань юридичних осіб» (надалі – Закон), прикінцевими та перехідними положеннями якого передбачена втрата чинності Господарського кодексу України (надалі – ГК України) з серпня 2025 року. Такий законотворчий хід є відображенням підходу, який свого часу був закріплений у змісті Концепції оновлення Цивільного кодексу України (надалі – Концепція), а саме в частині беззастережної ліквідації ГК України як антиринкового акта, що позиціонується розробниками в якості однієї з передумов проведення подальших рекодифікаційних робіт нормативних приписів приватного права.

Закон оперує поняттям «перехідний період» як проміжком часу в три роки з моменту введення його в дію. Вочевидь, такий часовий проміжок говорить про певні проміжні варіанти врегулювання участі юридичних осіб окремих організаційно-правових форм та об’єднань юридичних осіб у релевантних суспільних відносинах, які відзначаються певними рисами, притаманними у колишньому правовому полі господарським відносинам.

Окрім того, Концепція серед основних засад проведення рекодифікації приватного права вимагає усунення перешкод в реформуванні вітчизняного законодавства у відповідності до вимог Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що пояснюється потребою запобігання реальним загрозам стратегічним прагненням держави, а також визнанням істотних вад ГК України за наслідками вивчення сформованої судової практики з цього питання.

Всі ці події розвиваються в умовах, коли Україна перебуває у обставинах екзистенціальних викликів, спровокованих відкритою збройною агресією з боку РФ, що вимагає додаткових механізмів врегулювання господарських відносин, які як за звичайних умов, так і за умов адміністративно-правового режиму воєнного стану фактично виступають в якості кровноносних судин соціально-економічного та правового буття держави.

Наведені міркування цілком ґрунтовно визначають актуальність та передумови проведення дослідження правового регулювання господарських відносин у перехідний період.

Стан опрацювання цієї проблематики має відгук серед вчених як приватно-правової, так і публічно-правової складової національної правової системи. Зокрема, серед наведених дослідників варто відзначити П.В. Коломієць (у площині податкової безпеки), В.С. Шевченко та Л.В. Фурсал (щодо юридичної відповідальності у господарській діяльності), Б.В. Шуба та В.О. Джунь (співставлення реальних законодавчих змін у цій сфері та їх наслідків), М.О. Тимошенко (стосовно змін правового регулювання діяльності юридичних осіб), М.М. Войнарівський (застосування адміністративно-господарських санкцій), В.С. Щербина (загальні риси правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання у перехідний період), О.Ю. Волкович (в частині впливу скасування ГК України на забезпечення балансу інтересів суб'єктів господарювання).

Багатосторонній погляд на проблему правового регулювання господарських відносин у перехідний період тільки прибільшує значимість та актуальність вивчення цього питання, що й спонукає відповідний науковий погляд в межах даної статті.

Метою статті є вивчення особливостей правового регулювання господарських відносин у перехідний період з позиції наявних наукових напрацювань та положень чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Серед вкрай необхідних до розгляду питань у розрізі предмету даного дослідження є сфера правового регулювання суспільних відносин за участі господарюючих суб'єктів.

Дане питання набуває визначального відтінку з огляду на форму та зміст господарського права як галузі права з позиції класичного та формального підходу до детермінації будь-якої галузі права, а саме з огляду на наявність специфічного предмету правового регулювання та відповідного методу чи наявності (відсутності) релевантного кодифікованого нормативного акту, який би зосередив нормативний матеріал, який формує механізм правового регулювання відповідних суспільних відносин. Саме це й обґрунтовує наявну суперечливість прихильників господарсько-правової та цивільно-правової доктрини приватного права в українській правовій системі. У зв'язку з цим виникає досить назріле питання: чи є на сьогодні підстави говорити про певну сукупність суспільних відносин у сфері господарювання, які є самостійним предметом окремої галузі права, уданому випадку – господарського.

Однією з передумов до виокремлення господарського права в якості окремої галузі права, на думку В.С. Щербини, є дефініція й систематизація основних начал (принципів) регулювання господарських відносин, які формують систему координат для побудови всієї галузі господарського права, що обґрунтовує самостійний її характер [1, с. 91]. В певній мірі такий підхід має рацію з огляду на таке. Суспільні відносини, які є предметом господарського права або предметом правового регулювання господарських відносин, відповідним чином мають відображення у проекції основних принципів, на яких ґрунтується релевантний нормативний матеріал, що забезпечує їх регулювання. Тому сутність цих принципів цілком слушно відображає й ознаки наведених суспільних відносин: раціональне поєднання ринкового саморегулювання та державного управління, розвиток форм державно-приватного партнерства, економічна багатоманітність у суб'єктному складі, об'єкти та змісті, поєднання всіх форм власності та їх рівність, урізноманітнення способів та форм захисту права власності, волюнтаризм у формах та змісті здійснення підприємницької діяльності, поєднання механізмів забезпечення добросовісної конкуренції та недопущення зловживання монополією становити на ринку, проектування соціальної спрямованості економічних інструментів у змісті діяльності суб'єктів господарювання.

Поширена у вітчизняних наукових колах позиція щодо обґрунтування спору з приводу існування окремої галузі господарського права на межі відокремлення приватного та публічного права підтримана М.В. Григорчуком, який чітко аргументував своє бачення місця господарського права в системі права, тим самим виділивши в його предметі суспільні відносини, які виходять з приватного (цивільного) права, де приматом є задоволення приватних інтересів, та ті, які сягають корінням публічного (адміністративного) права, де превалюють публічні інтереси [2, с. 57-59].

За іншої позиції предмет господарського права – це сукупність майнових та немайнових відносин, яким притаманні такі ознаки: 1) виникають у сфері організації та здійснення господарської діяльності; 2) їх суб'єктами є суб'єкти господарювання, які є публічно визначеними (зареєстрованими) [3, с. 135-138]. Такий підхід створює передумови для виділення цілого ряду суспільних відносин з числа цивільно-правових й віднесення їх суто до господарсько-правових лише в силу означених особливостей, що має наслідком виділення цілого ряду майнових, речових, договірних та інших відносин, які за своєю природою завжди були в структурі предмету цивільно-правового регулювання.

У структурі предмету господарського права пропонуються до виділення суспільні відносини у наступних галузях господарювання: промисловості, сільського господарства, транспорту, капітального будівництва, приватизації, антимонопольного регулювання, зовнішньоекономічній діяльності, банківсько-фінансовій [4, с. 55].

Р.А. Майданик, досліджуючи природу та сутність предмету господарського права, ототожнював його з предметом цивільного права у концепті радянського періоду існування приватного права з огляду на виділення з нього сімейного права й охоплення релевантними суспільними відносинами взаємин в межах господарського обороту [5, с. 53]. Таке міркування цілком обґрунтоване з позиції формування господарських відносин в рамках планової економіки й превалювання публічного інтересу в структурі механізму правового регулювання приватноправових (цивільних) відносин.

У вагомій частині таким, який заслуговує на підтримку, є умовивід, за яким інтерпольовано у змісті предмету господарського права двосекторну модель, яка відображає елементи цивільних правовідносин, суб'єктами яких виступають приватні власники, а також господарсько-адміністративні відносини, які засновані на підпорядкованості й плановості [6, с. 81]. Зазначене сприйняття предмету господарського права цілком відповідає сутності господарських відносин того часу, які, перш за все, були покликані забезпечити (адмініструвати) супроводження планових відносин суб'єктів господарювання, а потім створити умови для реалізації приватних інтересів вказаних осіб, однак ні в якому разі не обмежуючи права держави.

С.І. Бевзом проведене дослідження предмету правового регулювання у розрізі широкого спектру господарських відносин, де розмежовано так звані організаційно-господарські відносини, як складові предмету господарського права, та відносини, які складаються при державному регулюванні господарської діяльності. При цьому останні беззастережно віднесено до адміністративно-правових, а тому мають бути предметом адміністративного права, що проявляється у наступних їх ознаках: спрямованість на виконання функцій держави, реалізація в межах змісту право- та дієздатності органом публічної адміністрації, участь суб'єктів державної влади або місцевого самоврядування, превалювання імперативного методу регулювання таких відносин, наявні дії виконавчо-розпорядчого характеру, відсутнє вільне волевиявлення учасника таких відносин [7, с. 135-136].

Дещо революційними свого часу стали міркування Є.В. Петрова, який, дотримуючись універсальності концепції предмета правового регулювання, окрему увагу приділив проєктуванню теорії поділу права на публічне та приватне на структурування предмету господарського права, де диференціював приватноправові та публічно-правові господарські відносини, які надали йому можливість запропонувати окремі галузі права – приватного господарського та публічного господарського права. При цьому він послідовно підтримував представників цивільного права в частині ототожнення предмету господарського та цивільного права, а також представників господарського права, які обґрунтовують наявність окремого предмету господарського права з огляду на наявність у структурі відповідних відносин певних особливостей суб'єктного складу та безпосередньо змісту, на відміну від цивільно-правових [8, с. 567]. Такий підхід, вочевидь, має право на існування у розрізі саме диференціації вітчизняного права на галузі за теорією виділення останніх за предметом та методом правового регулювання, на що звертає увагу й Євген Вікторович у вказаній роботі. Однак, дещо по іншому сприймається наведене з позиції виділення галузей права за сферою спрямованості правового регулювання – задоволення приватного чи публічного інтересу.

Вивчення предмету господарського права створило передумови до виділення таких відносин у сфері: впливу держави на суб'єктів господарювання, реалізації господарської компетенції органів публічної адміністрації, здійснення господарсько-правової політики та державно-приватного партнерства, інтелектуальної власності, речових прав, господарських зобов'язань договореного та недоговірною характеру, господарсько-торговельної діяльності, інноваційної та інвестиційної діяльності тощо [9, с. 59-61].

Наведені міркування та назва й зміст Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», а також положення Концепції, свідчать, з одного боку, про чітке виокремлення частини суспільних відносин за участю суб'єктів господарювання, спрямованих на задоволення приватного інтересу, але вже у змісті предмету цивільного права, а з другого боку про наявність

частини суспільних відносин у сфері господарювання, які носять змішаний характер у питомій вазі адміністративно-правової природи.

Перехідний період, окрім визначення, наданого у Законі, вочевидь, цілком доречно функціонально пов'язаний з періодом розробки та прийняття оновленого цивільного законодавства, що цілком узгоджується зі змістом проаналізованої вище Концепції. У зв'язку з цим виникає питання охоплення рекодифікованим Цивільним кодексом України (надалі – ЦК України) суспільних відносин, які були предметом регулювання ГК України. При цьому необхідно відмітити, що питома вага господарсько-правових норм, які відображали приватноправову сутність механізму правового регулювання ГК України, як було означено вище, створювали низку колізій й конструкцій подвійної природи, які мали відтворення також й у змісті ЦК України.

Разом з тим, у науковців стосовно проблем урегулювання низки суспільних відносин, які були предметом регулювання ГК України, були сформовані шляхи їх вирішення наступного характеру.

Так, у розрізі диференціації видів юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання обов'язків суб'єктами господарських відносин звертається увага на залишенні поза увагою саме питання адміністративно-господарської відповідальності, де оперативно-господарська залишається на розгляд Закону, а цивільно-правова більш детально конкретизується в межах положень цивільного законодавства з урахуванням розширення кола суспільних відносин за рахунок предмету правового регулювання ГК України [10, с. 569-570]. Щодо цього вартою уваги є думка, за якою усунення нормативного регулювання підстав, наслідків та механізму реалізації адміністративно-господарської відповідальності фактично нівелює в цій частині дію принципу правової визначеності та розмиває межі заборон для бізнесу в структурі відповідної юридичної конструкції. Подібні міркування викладені у площині співставлення сутності використаних у законодавстві термінів «господарська діяльність» та «комерційна діяльність», де остання в змісті Закону суттєво звужує предмет правового регулювання останнього нормативно-правового акта, а іноді суттєво впливає на виконання такими особами публічних зобов'язань, зокрема в частині сплати податків та обов'язкових зборів [11, 88-89].

Подовженням викладеного є праця П.В. Коломієць, в якій визначальними для забезпечення економічного порядку держави та регулювання господарських відносин є саме наявність комплексного кодифікованого нормативно-правового акта за аналогією з ГК України, який серед решти вагому частину норм має присвячувати врегулюванню комерційних відносин, а також суміжних взаємин на прикладі зобов'язань господарюючих суб'єктів перед державою в частині досягнення економічних показників, недотримання яких тягне загрози податковій та фінансовій системі держави [12, с. 448-450].

З іншого боку пропонується розглядати перехідний період у сфері правового регулювання господарських відносин саме як проміжок часу, в межах якого мають бути вжиті вичерпні заходи, спрямовані на доопрацювання вказаного питання з метою збереження ціннісного концепту господарського права [13, с. 465-466]. Тобто сприймається наведений законотворчий процес саме як сфера унормування негативних наслідків скасування ГК України й збереження цілісного підходу до виокремлення та релевантного врегулювання господарських відносин як окремого предмету.

Своєрідним є підхід до вивчення вказаного періоду у врегулюванні господарських відносин в межах вітчизняного правового поля, який цілком слушно встановлює взаємопов'язаність цих процесів з потребою в адаптації до правового регулювання європейських правових стандартів і практик у господарській сфері. У контексті вказаного окрема увага має бути приділена саме визначенню правового статусу юридичних осіб в якості суб'єктів господарювання, що дещо спотворює деякі прояви такого у залежності від їх організаційно-правової форми, як наслідок нівелює універсальність правового регулювання таких взаємин саме в межах положень цивільного законодавства [14, с. 40-41].

На думку В.С. Щербини Закон характеризує перехідний період правового регулювання господарських відносин саме як проміжок часу, протягом якого має усувати наявні прогалини відповідного механізму правового регулювання саме розглянутий нормативно-правовий акт, а тому недоліки (колізії та прогалини), які він створює мають бути предметом унормування окремих спеціальних нормативно-правових актів господарсько-правової природи. Так, лише конструювання різноманітних речових прав та створення належного правового підґрунтя й соціально-економічного базису для їх реалізації вимагає низку додаткових ресурсів, у тому числі й фінансового та матеріального характеру, на що автори Закону у перехідних положеннях та у пояснювальні

записці до відповідного законопроекту не звернули увагу [15, с. 22-23]. Наведені міркування мають певну раціональну зернину, однак за умови продовження згаданої дискусії предмету правового регулювання у розрізі положень колишнього ГК України та ЦК України. Однак, вочевидь, з огляду на оптимізацію вітчизняного правового підґрунтя в даній сфері суспільних відносин й активне впровадження всіх стадій законотворчого процесу в рамках громадського обговорення, розгляду та прийняття рекодифікованого ЦК України актуальність піднятих проблем в питомій вазі нівелюється.

Відзначити необхідно дослідження О.Ю. Волкович, в якому на додаток до висловленого робиться висновок про вагоме значення, яке відіграв ГК України у регулюванні господарських відносин, а також потребу врахування при подальшому удосконаленні законодавства позитивного досвіду нормотворчості у цій сфері, врахування специфіки окремих речових права, визначення правового положення суб'єктів публічного права тощо. Висловлені думки ґрунтуються на визначальній потребі у існуванні, на думку автора, нормативного акту подібного предмету правового регулювання, який би забезпечив баланс інтересів суб'єктів господарювання з огляду на низку визначальних для них характерних рис [16, с. 86-87].

Висновки. Викладений аналіз нормативного підґрунтя та наукових підходів у розв'язанні проблеми правового регулювання господарських відносин у перехідний період надав змогу дійти таких висновків.

По-перше, правове регулювання господарських відносин завжди зазнавало впливу наявних наукових підходів щодо протиставлення та поєднання диференціації предмету господарсько-правової та цивільно-правової природи. Визначальну роль у вирішенні наведеного спору стало прийняття та впровадження Концепції, яка визначила правову долю ГК України з усуненням наявних суперечностей та дуалізму приватного права у вітчизняній інтерпретації.

По-друге, підтримано позицію, за якою питома вага господарських відносин має регулюватись саме положеннями ЦК України, де мова йде про формування механізму задоволення приватних інтересів, а також суб'єктів публічного права, які у господарських відносинах набувають квазі-приватного статусу з відповідними наслідками, що відображено у змісті ре кодифікованого ЦК України.

По-третє, перехідний період для врегулювання господарських відносин має кількісну, в межах Закону, величину, а також якісну, яке цілком корелює зі змістом законотворчої роботи з публічно-обговорення, розгляду та прийняття рекодифікованого ЦК України.

По-четверте, підтримано думку щодо можливої трансформації дуалізму приватного права у вітчизняному правовому полі зі співвідношення господарське право – цивільне право у комерційне право – цивільне право. Разом з тим, з огляду на зміст поданого на розгляд Верховної Ради України ре кодифікованого ЦК України така точка зору вже є суперечливою, оскільки в останньому мова йде про комплексний підхід до врегулювання приватних правовідносин.

По-п'яте, в певній частині підтримані міркування вчених у сфері господарського права щодо потреби збереження окремих правових конструкцій в якості позитивного досвіду унормування в межах ГК України. Разом з тим, при цьому: 1) не можна допустити формування нових колізій у визначенні предмету правового регулювання у співставленні з ЦК України; 2) забезпечити простір для розвитку суто приватно-правових конструкцій, на прикладі речових прав (узуфрукт – право повного господарського відання); 3) розширити приватноправові конструкції в рамках ЦК України, які б забезпечили рівність всіх суб'єктів господарювання з відповідними повноваженнями; 4) виокремити й визначити сферу публічно-правових норм серед положень ГК України, які мають бути унормовані в межах вітчизняного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Щербина В.С. До питання щодо принципів господарського права. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 85–92. URL: https://prc.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/vprc_2014_1_10.pdf.
2. Григорчук М.В. Господарське право в системі права України. *Економіка та право*. 2016. № 1(43). С. 53–60. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2016.01.053>.
3. Прилуцький Р.Б. Щодо розмежування господарського та цивільного права. *Наукові праці МАУП*. 2007. № 1(15). С. 133–139. URL: <https://surl.li/zirxbx>.

4. Ямкова І.М. Актуальні проблеми господарського права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 52–57. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2/12.pdf>.
5. Майданик Р.А. Українська цивілістика: дореволюційний і радянський періоди. *Юридична Україна*. 2009. № 1. С. 49–55.
6. Апаров А.М., Котул В.О. До питання становлення господарського права в радянський період. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 80–84.. URL: <https://surl.li/vojawo>.
7. Бевз С.І. Співвідношення понять «організаційно-господарські відносини» та «державне регулювання господарської діяльності». *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2015. Вип. 3/4(27/28). С. 133–137. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2015.3/4\(27/28\).119220](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2015.3/4(27/28).119220).
8. Петров Є.В. Деякі нариси до дискусії про правову природу господарського права. *Форум права*. 2012. № 2. С. 563–568. URL: <https://surl.li/cc/wrvzuh>.
9. Чернега В. Господарсько-правові дослідження у посткодифікаційний період в Україні: стан та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 55–63. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/9/12.pdf>.
10. Шевченко В.С., Фурсал Л.В. Юридична відповідальність у господарській діяльності. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 06. Ч. 1. С. 566–571. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.86>.
11. Войнарівський М.М. Про правовий режим адміністративно-господарських санкцій після втрати чинності Господарським кодексом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 8. С. 86–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/17>.
12. Коломієць П.В. Неврегульованість господарського законодавства в перехідний період: між реформою і загрозами для податкової безпеки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2025. Випуск 89. Ч. 2. С. 446–451. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.68>.
13. Шуба Б.В., Джунь В.О. Господарське право в Україні в умовах трансформаційних змін законодавства: правові реалії та наслідки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 464–466. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/104>.
14. Тимошенко М.О. Трансформація правового забезпечення господарської діяльності юридичних осіб в Україні в сучасних умовах. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 6, 7. С. 36–44. DOI: [10.36919/3041-1149\(Print\).6-7.2025.36-44](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.36-44).
15. Щербина В.С. Правове регулювання діяльності суб'єктів господарювання у перехідний період. *Економіка та право*. 2025. № 1. С. 18–24. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.01.018>.
16. Волкович О.Ю. Історична роль Господарського кодексу України в забезпеченні балансу інтересів суб'єктів господарювання. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. № 1. С. 79–90. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.8>.